

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ: СУЧАСНІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Анісімова Ганна Валеріївна

кандидат юридичних наук, доцент,
кафедра екологічного права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Україна, м. Харків
e-mail: anisimova.anna28@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0579-7007

Донець Ольга Володимирівна

кандидат юридичних наук, доцент,
кафедра екологічного права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Україна, м. Харків
e-mail: olga-donets@rambler.ru
ORCID: 0000-0001-7716-4933

***Анотація.** Досліджені загальнотеоретичні питання екологізації вищої освіти в Україні як складника формування еколого-правової свідомості громадян і реалізації державної екологічної політики, провідного принципу екологічного права, виду реформаційної освітньої діяльності, тип виховних відносин, основоположного чинника сталого розвитку та екологічної безпеки України. Враховуючи, що для розробки та реалізації державної екологічної політики потрібні спеціалісти якісно нового рівня, компетентні у прийнятті рішень еколого-соціальної, еколого-економічної та еколого-інноваційної спрямованості, відповідальні за них, авторами пропонується низка організаційно-правових заходів, скерованих на екологізацію освіти у вищих навчальних закладах. Екологізація освіти розглядається як складне соціально-правове явище комплексного характеру, проаналізовані його сутність та зміст. Висловлені авторські пропозиції щодо вдосконалення законодавства з досліджуваного питання.*

***Ключові слова:** вища освіта, екологізація вищої освіти, державна екологічна політика, освіта в інтересах сталого розвитку.*

Екологізація освіти – одне з першочергових питань національної екологічної політики, її пріоритетний напрям, процес упровадження екологічних ідей, понять, принципів, цінностей, доктринальних підходів у навчальні дисципліни, а також підготовка екологічно досвідчених спеціалістів різноманітних профілів. Надання системі освіти екологічної спрямованості означає посилення еколого-світоглядних векторів виховання, насичення предметів питаннями екології, включення до змісту освіти результатів наукових досліджень. Екологізація освіти має носити комплексний характер, а також передбачає безперервність освіти: від дошкільного, шкільного навчання і природоохоронного виховання до підготовки спеціалістів-екологів вищого рівня. Метою екологізації системи освіти є трансформації сучасних екологічних ідей і цінностей у всі сфери суспільних відносин, формування екологічної свідомості та грамотності населення, екологічної культури, розуміння власних екологічних прав, інтересів та обов'язків. У сучасних умовах стає нагальним завдання запровадження у навчальні програми із підготовки спеціалістів усіх напрямів екологічними вимогами з метою формування екологічного мислення, спрямованого на гармонізацію взаємодії суспільства та природи, покращення стану навколишнього природного середовища та ресурсозбереження, становлення екологобалансованого природокористування, охорони та відтворення природних ресурсів. Екологічна освіта – органічна і пріоритетна частина всієї системи освіти, що надає їй нової якості, формує інше ставлення не тільки до природи, а і до суспільства і людини (екогуманізм).

У главі 36 «Порядку денного на XXI століття» було проголошено, що «освіта є фундаментом сталого розвитку» [11], а екологічне виховання та інформування населення, а також підготовка висококваліфікованих фахівців в галузі екології визнані одним із основних і необхідних засобів здійснення переходу до гармонійного розвитку всіх країн світу. Міжнародна спільнота приділяє багато уваги окресленому питанню, що підтверджується розробкою спільних звітів, заяв, а саме: міжнародний звіт «Ріо+5», «Керівництво з

підготовки національних доповідей про виконання країнами «Порядку денного на XXI століття» тощо. Ключові питання ролі освіти в реалізації Порядку денного у сфері сталого розвитку на період до 2030 року були в центрі уваги під час обговорення Рамок дій «Освіта–2030» на 38 сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО в Парижі (2015 р.). Зокрема, учасниками наголошено, що нині більшість держав розглядає інвестиції в наукові дослідження й запровадження інновацій як важливий крок до забезпечення їх стійкого економічного зростання.

З огляду на це, національна екологічна політика в сучасних умовах розглядається як інтегрований фактор соціально-економічного розвитку України, який сприяє забезпеченню її сталого розвитку. Вважаємо за доцільне погодитися з висновком, зробленим А. П. Гетьманом, що найважливішою організаційною умовою ефективної реалізації екологічної політики є стабільність системи державного управління охороною навколишнього природного середовища, що передбачає не тільки стабільність відповідного законодавства, а й належне кадрове й матеріально-технічне забезпечення діяльності органів управління на всіх рівнях [1]. Для розробки і реалізації екологічної політики потрібні: нові рівні еколого-соціальної, еколого-економічної та еколого-інноваційної компетентності спеціалістів, відповідальних за прийняття управлінських рішень; розуміння суспільством необхідності підвищення екологічної свідомості, культури, відповідальності. У цьому і полягає головне завдання екологічної освіти [4, с. 85]. Концепція екологічної освіти України як елемент гармонійного й сталого розвитку держави набуває сьогодні все більшої актуальності.

Із цього приводу А. А. Слєпченко зазначає, що в сучасній вітчизняній науці поняття «екологізація освіти» досліджується, здебільшого, у педагогічній, філософській та екологічній науці. На підставі аналізу наукових джерел та положень нормативно-правових актів авторка робить висновок, що, з позицій права, екологізація освіти має розглядатися як особливий вид

правовідносин процесуального характеру, спрямованих на реформування системи освіти України [16, с. 10].

Науково-теоретичною базою для написання статті стали праці українських та зарубіжних вчених не лише в галузі правознавства (В. І. Андрейцева, Г. І. Балюк, А. П. Гетьмана, В. В. Костицького, С. М. Кравченко, М. В. Краснової, І. І. Каракаша, Н. Р. Малишевої, В. В. Носіка, Ю. С. Шемшученка, А. А. Слепченко, Г. В. Анісімової та ін.), а й педагогіки, філософії, соціології, культурології та інших сфер наукових знань.

Метою статті є вивчення та систематизація доктринальних уявлень про юридичну природу екологізації освіти в Україні.

Відповідно до Закону України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» [15] безперервна екологічна освіта має бути спрямована на: а) забезпечення системної екологізації галузей економіки, сфер життєдіяльності суспільства шляхом інтеграції екологічної політики, освіти, етики в програми державного, галузевого, регіонального та місцевого розвитку; б) сприяння впровадженню інноваційних програм забезпечення екологічно збалансованого природокористування, зокрема, засобами екологічної освіти для сталого розвитку (далі – СР); в) розвиток партнерства «громадськість-освіта-влада-бізнес»; г) освітнє забезпечення удосконалення регіональної екологічної політики, гармонізації місцевих планів дій з охорони навколишнього середовища та освітніх програм тощо.

Саме екологічна освіта як цілісне культурологічне явище, що включає процеси навчання, виховання, розвитку особистості, покликана забезпечити формування екологічної культури як складової системи національного і громадського виховання всіх верств населення України (у тому числі через екологічне просвітництво за допомогою громадських екологічних організацій), екологізацію навчальних дисциплін та програм підготовки, а також на професійну екологічну підготовку через базову екологічну освіту.

У Стратегії освіти для сталого розвитку передбачено її розгортання по двох напрямках: (1) через інтеграцію екологічної тематики у всі навчальні програми, курси і дисципліни та (2) розроблення окремих тем з освіти для сталого розвитку (далі – ОСР) на постійній основі з використанням традиційних методів навчання [4, с. 54–55]. На нашу думку, важливим є той факт, що на Конференції ООН зі сталого розвитку «Ріо+20», яка відбулася у червні 2012 року в Ріо-де-Жанейро, Міністр екології та природних ресурсів України як представник офіційної делегації від нашої держави наголосив, що для досягнення цілей сталого розвитку Україна він вважає за доцільне запровадження процесу екологізації освіти у всіх навчальних закладах з метою підготовки фахівців, підвищення рівня екологічної освіти населення [3; 4].

Таким чином, є усі підстави стверджувати, що екологізація національної освіти, у тому числі і вищої, на сучасному етапі її реформування – одне з найважливіших стратегічних завдань Міністерства освіти і науки України, оскільки, згідно з рішеннями ЮНЕСКО та документами інших світових форумів, «міністерства освіти у всьому світі несуть відповідальність за забезпечення того, щоб системи освіти були готові і правильно реагували на існуючі та виникаючі проблеми стабільності. Це включає, крім іншого, інтеграцію освіти для сталого розвитку у навчальні програми та національні стандарти якості і розробку відповідних системних показників, які встановлюють стандарти результатів навчання. Отже, ОСР слід розглядати як важливий чинник якості освіти і включати його в показники якості національної системи освіти» [2]. Підсумовуючи, наголосимо, що, екологізація вищої освіти – це механізм освітнього забезпечення реалізації екологічної політики.

Основи положення щодо екологічної освіти в нашій країні відображені у Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991 р.), в якому закріплено право громадян на одержання екологічної освіти (п. "ж" ст. 9) поряд з іншими екологічними правами. Важливою

гарантією цього стає відповідна система законодавчого забезпечення, правова основа, яка регулює суспільні відносини у сфері екологічної освіти. Одночасно із закріпленням права громадян на екологічну освіту в Законі встановлюється юридичний обов'язок всіх посадових осіб, діяльність яких пов'язана з використанням природних ресурсів і призводить до впливу на стан навколишнього природного середовища, одержувати екологічні знання. Закон визначає, що підвищення екологічної культури суспільства і професійна підготовка спеціалістів мають забезпечуватися загальною обов'язковою комплексною освітою та вихованням у сфері охорони навколишнього природного середовища в дошкільних закладах, у системі загальної середньої, професійної, вищої освіти, підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів (ст. 7). Організація екологічного виховання та екологічної освіти громадян покладається на Кабінет Міністрів України (п. "ж" ч. 1 ст. 17), Раду міністрів Автономної Республіки Крим (ч. 1 п. "й" ст. 18) та виконавчі органи сільських, селищних, міських рад (п. "и" ст. 19).

Правовою основою для прискорення процесів екологізації освіти у вищих навчальних закладах України для сталого розвитку є: 1) Порядок денний для сталого розвитку до 2030 р. [11]; 2) Платформа для дій «Освіта–2030» [18]; 3) Порядок денний на XXI століття (Ріо-де-Жанейро, 1992) [10]; 4) Підсумковий документ Конференції ООН зі сталого розвитку «Майбутнє, якого ми бажаємо» («Ріо+20», 2012) [20]; 5) Йоганнесбурзька декларація [5]; 6) План реалізації рішень Всесвітнього саміту ООН зі сталого розвитку (Йоганнесбург, 2002 рік) [9]; 7) Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [14]; 8) Добровільні зобов'язання України на саміті «Ріо+20» щодо екологізації освіти (Greening of Education: Ukraine's Contribution) [19]; 9) Національна доповідь України «Освіта для сталого розвитку», 2012 р. [8]; 10) Концепція екологічної освіти України, затверджена рішенням Колегії Міністерства освіти і науки України (протокол № 13/6-19 від 2012.2001 р. [13]; 11) рішення колегії Міністерства освіти і

науки України «Про екологізацію вищої освіти з метою підготовки фахівців для сталого розвитку» від 27 листопада 2015 р., протокол № 10/5-4 [12] тощо.

Крім того, у Стратегії ЄЕК ООН з освіти для сталого розвитку зазначено, що ключовим елементом її реалізації мають бути національні плани дій з урахуванням фактичного стану справ країни та положень документів ООН відносно реалізації програм впровадження освіти для сталого розвитку. Національні плани дій є першочерговими для Міністерства освіти і науки України та Міністерства екології та природних ресурсів України. Так, важливим практичним інструментом впровадження Стратегії, який враховує сучасні економіко-правові та екологічні процеси в державі, став «Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища України на 2011–2015 роки» [7].

Відповідно до Доповідної записки Ю. Ю. Туниці, члена колегії Міністерства освіти і науки України «Про екологізацію вищої освіти України з метою підготовки фахівців для сталого розвитку», екологізація освіти – це наповнення екологічними вимогами навчальних програм підготовки здобувачів вищої освіти з усіх галузей знань і спеціальностей. Вона повинна стати ключовим фактором створення нової освітньої парадигми в процесі докорінного реформування національної системи освіти. Тільки в такий спосіб можна виховати нову людину з еколого-економічним мисленням, яка спроможна буде забезпечувати сталий розвиток суспільства у гармонії з природою [17].

Взагалі, екологізація освіти – це безперервний, послідовний, поетапний творчий процес, у якому мають бути задіяні усі учасники навчального процесу. Завданням екологізації освітньої діяльності визначається «розуміння тими, хто навчається, і тими, хто навчає, органічної єдності та взаємозалежності людини і природи». Причому кінцевою метою екологізації вищої освіти повинна стати трансформація суспільної свідомості та економічного устрою шляхом інтеграції екологічного імперативу в різні галузі знань, у побудову нових моделей виробництва й споживання,

формування нової системи господарювання. Завдяки досягненню цієї мети можна буде поступово долати екологічно деструктивний характер нинішньої економіки, тобто здійснювати її реальне реформування відповідно до цілей сталого розвитку та завдань євроінтеграції, а наслідком має стати високопрофесійне кадрове забезпечення сталого розвитку [17].

Вважаємо, що екологізація вищої освіти може відбуватися за рахунок реалізації низки навчальних, наукових, організаційно-правових та інших заходів, впроваджуваних як на національному, так і локальному рівнях, тобто у вищих навчальних закладах або органами місцевого самоврядування чи державними адміністраціями. Пропонуємо до таких віднести, (а також ввести у вищих навчальних закладах й Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого):

- 1) започаткування викладення нових навчальних спецкурсів, сертифікатних та PhD програм для розширення бакалаврського та магістерського освітнього рівня, підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії в контексті екологізації вищої освіти. Йдеться про наступні навчальні дисципліни: «Екологічна етика: правові аспекти» (вже є наукові напрацювання щодо курсу «Екологічна етика», розроблені В. Є. Борейко, О. М. Шуміло, В. В. Шеховцовим та О. О. Шуміло [3]), «Антикорупційна діяльність правоохоронних органів у сфері використання та охорони довкілля», «Екологізація виробництва: юридичний супровід», «Юридична експертологія: еколого-правові підходи», «Актуальні проблеми розвитку екологічного права в умовах формування сталого розвитку України», «Енергетично право: еколого-правові аспекти» тощо;

- 2) включення екологічної компетентності фахівця до Переліку загальних компетентностей під час розроблення методології та методичних рекомендацій із підготовки стандартів вищої освіти. У зв'язку із чим наголосимо на необхідності підтримання п. 3 рішення колегії Міністерства освіти і науки України щодо рекомендації науково-методичній раді Міністерства освіти і науки України та Національному агентству із

забезпечення якості освіти (за згодою) реалізувати в повному обсязі наведену пропозицію;

3) переведення на якісно новий, достовірний, доступний (завдяки Інтернет-мережі) рівень розробки та видання навчально-методичної літератури еколого-правового спрямування для підвищення еколого-освітнього рівня населення, громадських організацій, працівників правничих установ, а також для студентів, аспірантів та викладачів;

4) організацію на базі нових або постійно діючих курсів підвищення кваліфікації для фахівців у сфері державного управління, науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів та ін. викладання еколого-правових дисциплін залежно від профілю підготовки спеціалістів;

5) створення мережі регіональних екологічно-просвітницьких центрів на базі закладів освіти, неурядових природоохоронних організацій тощо;

6) проведення постійного моніторингу вітчизняної та зарубіжної літератури з питань екологізації освіти, її науковий аналіз. Вважаємо доречним погодитися із позицією Ю. Ю. Туниці, що «набутий провідними вищими навчальними закладами України досвід інтеграції цілей та принципів сталого розвитку в освітню діяльність, зокрема, в екологізацію освіти, потребує наукового аналізу, узагальнення та поширення з метою докорінного реформування змісту та досягнення належної якості освіти» [17];

7) проведення наукових конференцій, «круглих столів» із студентами та абітурієнтами вищих навчальних закладів із приводу використання альтернативних джерел енергії, поводження з побутовими відходами, забезпечення формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища тощо. На наш погляд, подібні наукові заходи повинні проводитися із залученням до виступів практичних діячів (працівників суду, департаментів тощо) або представників

громадськості з метою підвищення рівня обміну досвідом в еколого-правовій сфері та формування екологічної свідомості у молоді;

8) проведення міждисциплінарних наукових конференцій, круглих столів та семінарів на суміжні проблеми, пов'язані із регулюванням відносин у сфері екології, наприклад, договори в екологічному праві (разом із кафедрами цивільного права та господарського права). У цьому аспекті додамо, що слід пам'ятати, що першою важливою характеристикою ОСР є її міждисциплінарність, яка всебічно охоплює сталий розвиток як явище. До того ж потрібно враховувати, що сталий розвиток включає не тільки основні природничі науки (насамперед біологію чи географію, з акцентом на екологічні аспекти), й усі інші соціальні сфери життя суспільства, такі як економіка, право, управління, політика тощо, адже сталий розвиток передбачає демократію, постійний суспільний діалог, участь громадян, активну позицію як окремих індивідів, так і груп людей;

9) створення Центру правової підтримки екологізації вищої освіти в Україні для сприяння юридичному забезпеченню екологізації вищої освіти;

10) запровадження та введення нових магістерських програм еколого-правового спрямування на базі національних вузів або у співтоваристві із міжнародними вузами, а саме: а) магістерська програма: Master of Science in Environmental Sciences, Policy and Management (Lund University) (магістр наук в галузі наук про навколишнє середовище, політику та управління (Університет Лунда (Швеція)); б) магістерська програма: M. S. in Environmental Management (University of San Francisco – College of Arts & Sciences) (магістр наук у галузі управління навколишнім середовищем) призначена для студентів, аспірантів і працюючих фахівців у сфері охорони навколишнього середовища, розроблена Університетом Сан-Франциско майже 35 років тому; в) магістерська програма: Master of Environmental Law & Policy (MELP), Vermont Law School (магістр екологічного права та політики, Юридична школа Вермонту) тощо. Яскравим і таким, що заслуговує на увагу, прикладом подібних магістерських програм є програми

еколого-правового спрямування на базі двох/трьох національних чи міжнародних вузів. Так, програма MSc in GIS and Earth Observation for Environmental Modelling and Management (MSC в ГІС та спостереження за Землею для моделювання навколишнього середовища та управління). Ця програма розрахована на 22 місяці на базі факультетів 5 вузів в Ісландії, Великій Британії, Швеції, Польщі та Нідерландах. Після закінчення магістратури студент отримує диплом магістра за декількома напрямками від консорціуму університетів. Програма діє вже 8 років. І включає спецкурси: введення в екологічні науки, політику та управління; екологічну оцінку і планування; моделювання навколишнього середовища та ГІС; біорізноманіття та охорона природи, клімату та стійка енергетика переходів; управління водними ресурсами, охорони довкілля та сільського господарства; управління навколишнім середовищем в організаціях, оцінки життєвого циклу; сталий туризм; картографування тощо. Разом із цим подібна пропозиція на території України може бути реалізована в повному обсязі тільки після включення до Національного класифікатора України класифікатора професій ДК 003:2010 таких професійних назв роботи, як, наприклад, «юрист-еколог» або «еколог-юрист» та ін.;

11) розроблення і введення на рівні навчальних закладів концепції сталого екологічного розвитку, остаточною метою якої може стати отримання звання «Зеленого університету». Подібний термін використовують для визначення екорівня вищого навчального вузу в ЄС. Так, на сайтах міжнародних університетів можна знайти розділи «sustainability» (сталий розвиток) або «greencampus» (зелений університет), розкривається інформація щодо відсотка переробки відходів, дотримання екологічних стандартів під час будівництва гуртожитків чи нових корпусів тощо, розміщуються програми сталого розвитку вузу, за якими до, наприклад, 2030 р. університет буде відповідати певним критеріям екологічності, залучення студентів в екологічні проекти, наявність екосертифікації тощо;

12) створення Студентської екологічної ради при ректораті вищих навчальних закладів або при студентському сенаті тощо.

Вирішення цих завдань має забезпечити формування цілісного екологічного знання й мислення, необхідних для прийняття екологічно-обґрунтованих господарських рішень на рівні підприємств, галузей, регіонів, країни загалом. Екологізація вищої освіти повинна базуватися на таких принципах, як комплексність, неперервність освітнього процесу і його поширеність з урахуванням індивідуальних професійних інтересів, стимулів та особливостей соціальних і територіальних груп. При виробленні державної політики у сфері екологічної освіти слід керуватися такими принципами: поширення системи екологічної освіти і виховання на всі верстви населення з урахуванням індивідуальних інтересів, стимулів та особливостей соціальних, територіальних груп та професійних категорій; комплексність екологічної освіти і виховання; неперервність процесу екологічного навчання в системі освіти, у тому числі підвищення кваліфікації та перепідготовки.

В умовах сталого розвитку України екологізацію освіти доцільно розглядати як: (а) багатоаспектне та складне соціально-правове явище комплексного характеру; (б) складову національної безпеки; (в) основоположний елемент державної екологічної політики; (г) вид екологічних прав громадян; (д) складник формування екологічної свідомості суб'єктів суспільних відносин; (е) принцип екологічного права; (ж) тип освітніх відносин; (з) вид реформаційної освітньої діяльності. Сьогодні стає доречним вести мову про формування комплексного міжгалузевого правового інституту екологізації освіти.

Настав час зробити послідовні й виважені кроки в напрямку екологізації освіти, підвищення рівня екологічної свідомості громадян, при цьому слід спиратися на сучасні погляди еколого-правових наукових шкіл, визнаних громадськістю. Підтримуємо пропозиції вчених про необхідність прийняття

Закону України «Про екологічну освіту» та обов'язкового включення екологічної складової до державних стандартів освіти.

Список використаної літератури

1. Гетьман А. П. Екологічна політика держави: конституційно-правовий аспект // Тридцять лет с экологическим правом / А. П. Гетьман. – Харків : Кроссруд, 2013. – С. 205–212.

2. Дорожная карта по осуществлению Глобальной программы действий по образованию в интересах устойчивого развития [Электронный ресурс] / ЮНЕСКО. – Электрон. текст. данные. – Париж, Франция : Тип. ЮНЕСКО, 2014. – 39 с. – Режим доступа: <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002305/230514R.pdf> (дата обращения: 20.05.2016). – Загл. с экрана.

3. Екологічна етика : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Шуміла. – Харків: Право, 2015. – 304 с.

4. Екологічна освіта для сталого розвитку у запитаннях та відповідях : наук.-метод. посіб. для вчителів / за ред. О. І. Бондаря. – Херсон : Грінь Д. С., 2015. – 228 с.

5. Йоханнесбургская декларация по устойчивому развитию [Электронный ресурс] : принята на Всемир. встрече на высш. уровне по устойчивому развитию (Йоханнесбург, Южная Африка, 26 авг. – 4 сент. 2002 г.) // Организация Объединенный Наций : [веб-сайт]. – Электрон. данные. – 2016. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/decl_wssd.shtml (дата обращения: 20.05.2016). – Загл. с экрана.

6. Концепція національної екологічної політики України на період до 2020 року : схвалено розпорядж. Каб. Міністрів України від 17.10.2007 р. № 880-р // Офіційний вісник України. – 2007. – № 79. – Ст. 2961.

7. Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на період на 2011–2015 роки : затв. розпорядж. Каб. Міністрів України від 25.05.2011 р. № 577-р // Урядовий кур'єр. – 2011. – 27 лип. (№ 135).

8. Освіта для сталого розвитку [Електронний ресурс] : нац. доп. за 2012 р. (скорочено) // Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління : [сайт]. – Електрон. дані. – Київ, 2016. – Режим доступу: http://www.dea.gov.ua/chapter/osvita_dlya_stalogo_rozvitku_nacional4na_dopovi_d4_skorochoeno (дата звернення: 20.05.2016). – Назва з екрана.

9. План виконання рішень Всесвітньої зустрічі на вищому рівні по стійкому розвитку [Електронний ресурс] : Резолюція 2, прийнята на 17-му пленар. засід. Конф. ООН по навколиш. серед. і розвитку, 4 верес. 2002 р. Ріо-де-Жанейро // Організація Об'єднаних Націй : [веб-сайт]. – Електрон. дані. – 2016. – Режим доступу: http://www.un.org/ru/events/pastevents/pdf/plan_wssd.pdf (дата звернення: 20.05.2016). – Загл. з екрана.

10. Повестка дня на ХХІ століття [Електронний ресурс] : прийнята Конф. ООН по навколиш. серед. і розвитку, Ріо-де-Жанейро, 3–14 черв. 1992 р. // Організація Об'єднаних Націй : [веб-сайт]. – Електрон. дані. – 2016. – Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/agenda21.shtml (дата звернення: 20.05.2016). – Загл. з екрана.

11. Трансформація нашого світу [Електронний ресурс] : Повестка дня в області стійкого розвитку на період до 2030 року : Резолюція 70/1, прийнята Ген. Асамблеєю ООН 25 верес. 2015 р. // Організація Об'єднаних Націй : [веб-сайт]. – Електрон. дані. – 2016. – Режим доступу: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=R (дата звернення: 20.05.2016). – Загл. з екрана.

12. Про екологізацію вищої освіти України з метою підготовки фахівців для сталого розвитку : рішення колегії М-ва освіти і науки України від 27.11.2015 р. протокол № 10/5-4 // Науковий вісник НЛТУ України. – Львів, 2015. – Вип. 25.10. – С. 5.

13. Про Концепцію екологічної освіти в Україні [Електронний ресурс] : рішення колегії М-ва освіти і науки України від 20.12.2001 р. протокол № 13/6-19 // ECOLOG : [сайт]. – Електрон. дані. – 2009–2016. – Режим доступу: http://ecolog.at.ua/publ/zakonodavstvo_ukrajini_quot_pro_koncepciju_

[ekologichnoji_osviti_v_ukrajini_quot/3-1-0-185](#) (дата звернення: 20.05.2016). – Назва з екрана.

14. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : схвалено Указом Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 50. – Ст. 1783.

15. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України від 21.12.2010 р. № 2818-VI // Офіційний вісник України. – 2011. – № 3. – Ст. 158.

16. Слепченко А. А. Забезпечення права на екологічну освіту громадян в Україні : автореф. дис. ... кан. юрид. наук : 12.00.06 / А. А. Слепченко ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2016. – 18 с.

17. Туниця Ю. Ю. Про екологізацію вищої освіти України з метою підготовки фахівців для сталого розвитку : доповідна зап. колегії М-ва освіти і науки України, 10.11.2015 р. // Науковий вісник НЛТУ України. – Львів, 2015. – Вип. 25.10. – С. 9–14.

18. Education 2030 [Electronic resource] : Incheon Declaration and Framework for Action : towards inclusive and equitable quality education and lifelong learning for all : (Final draft for adoption). – Mode of access: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/ED/ED_new/pdf/FFA-ENG-27Oct15.pdf (date of request: 20.05.2016). – Title from Screen.

19. Greening of Education: Ukraine's Contribution [Electronic resource]. // Sustainable Development : Knowledge Platform / United Nations Department of Economic and Social Affairs. – Electronic data. – 2015–2016. – Mode of access: <https://sustainabledevelopment.un.org/partnership/?p=77> (date of request: 20.05.2016). – Title from the screen.

20. The future we want [Electronic resource] : Resolution 66/288 adopted by the General Assembly on 27 July 2012 // Rio+20 : United Nations Conference on Sustainable Development. – Rio de Janeiro, 2012. – Mode of access: <http://www.uncsd2012.org/thefuturewewant.html> (date of request: 20.05.2016). – Title from the screen.

Аннотация. *Исследованы общетеоретические вопросы экологизации высшего образования в Украине как составляющей части формирования эколого-правового сознания граждан и реализации государственной экологической политики, ведущего принципа экологического права, вида реформационной образовательной деятельности, тип образовательных отношений, основополагающего фактора устойчивого развития и экологической безопасности Украины. Учитывая, что для разработки и реализации государственной экологической политики нужны специалисты качественно нового уровня, компетентные в принятии решений эколого-социальной, эколого-экономической и эколого-инновационной направленности, ответственные за них, авторами предлагается ряд организационно-правовых мероприятий, направленных на экологизацию образования в высших учебных заведениях. Экологизация образования рассматривается как сложное социально-правовое явление комплексного характера, проанализированы его сущность и содержание. Сформулированы авторские предложения относительно совершенствования законодательства по исследуемому вопросу.*

Ключевые слова: *высшее образование, экологизация высшего образования, государственная экологическая политика, образование в интересах устойчивого развития.*

Summary. *The theoretical questions of ecologization of higher education in Ukraine have been studied in the context of the development of ecological and legal consciousness of citizens and implementation of state environmental policy, a leading principle of environmental law, the form of reformation of educational activity and educational relations, and the fundamental element of sustainable development and environmental security of Ukraine. Given the fact that the development and implementation of state environmental policy requires professionals of high quality, competent in decision-making, socio-ecological, ecological-economic and ecological-innovative orientation, responsible for them, the authors propose a number of organizational and legal measures whose aim contains the process of the ecologization of education in higher education institutions. The ecologization of education is considered as a complex socio-legal phenomenon of complex nature, its nature and content have been analyzed. The proposals on improvement of legislation on the subject have been made.*

Keywords: *higher education, the ecologization of higher education, state environmental policy, education for sustainable development.*